

PER ASPERA AD ASTRA

Een onderzoek naar 'het systeem' op de M.M.S. "Maria Mediatrix"

Hanneke van den Bogaart-Vugts
Oirschot, april 2007

Inleiding

Op het internaat van de Middelbare Meisjes School (mms) “Maria Mediatrix” werd een uniek opvoedingssysteem gehanteerd. Doel hiervan was de oudere meisjes verantwoordelijkheid aan te leren door een gezinssituatie na te bootsen en ze hiervan de leiding te geven. Dit werkstuk is een poging de opzet en werking van dit systeem in kaart te brengen.¹

Voor inzicht in de opzet is gebruik gemaakt van gegevens uit de archieven van de zusters van het H.Hart en van de school. Hoe de werking in de praktijk werd ervaren, is vooral gedistilleerd uit artikelen hierover in de schoolkrant. Een oud-leerling van Ruytershoove en twee van Koningshof zijn om hun ervaringen gevraagd.

Meisjeskostscholen in het algemeen in de twintigste eeuw

De geschiedenis van de meisjeskostschool gaat terug tot de Middeleeuwen en is een overwegend katholiek fenomeen. Na de Hervorming kwam het katholieke onderwijs gedurende circa twee eeuwen in de verdrukking. Toen er in 1814 wettelijke godsdienstvrijheid kwam, moest gelijkberechtiging bevochten worden. Bovendien dreigde door de industrialisering en snelle verstedelijking een grote ontkerstening. Uitbouw van het katholiek onderwijs was het belangrijkste middel om de positie van katholieke kerk te versterken. Vanaf de negentiende eeuw ontstonden religieuze congregaties, die het kloosterleven wilden combineren met dienstverlening aan de maatschappij. Vrouwelijke religieuzen waren echter door de kerk verplicht binnen de kloostermuren te blijven. Deze beperking werd opgevangen door op het kloosterdomein pensionaten te stichten.

De vraag naar katholiek onderwijs werd zo opgevangen door het aanbod van religieuze congregaties.

De redenen om een meisje op kostschool te doen waren divers: status, tijdgebrek vanwege gezinsgrootte, gebrek aan goed onderwijs in de buurt, gezinsproblemen of verblijf in het buitenland van de ouders. Meisjes werden eerder naar een pensionaat gestuurd dan jongens omdat ze later als opvoedsters de katholieke waarden en normen via het gezin moesten uitdragen. Bovendien werd verondersteld dat op een kostschool meer aandacht werd geschonken aan de ontwikkeling van specifiek vrouwelijke deugden. Meisjes groeiden beschermd op in het gewenste milieu, de ‘eigen stand’, en zouden beter beschermd zijn tegen de gevaren van de wereld².

Morele opvoeding kwam op de eerste plaats, onderwijs op de tweede. Alles was gericht op het einddoel: degelijke echtgenotes en moeders afleveren. Saillant detail hierbij is dat op de dure kostscholen voornamelijk ‘fraaie handwerken’ werden onderwezen, op de eenvoudigere scholen ‘nuttige handwerken’.

Er was verschil in de status van pensionaten. Enkele gerenommeerde pensionaten waren exclusief voor de rijkste milieus. Hier werd vaak Frans gesproken. Verreweg de meeste waren bedoeld voor de ‘nette burgerstand’, zoals gespecificeerd in diverse prospectussen stond aangegeven. Meisjes uit arbeidersmilieus gingen zelden op kostschool. Voor armere kinderen waren er gestichten.³

Kloosters en bijbehorende internaten waren vaak in een rustige omgeving gesitueerd: het kloosterleven eiste rust en een rustige en gezonde omgeving was een voordeel voor de opvoeding, zonder de afleiding van het ‘wereldse’ stadsleven. De grond was in het buitengebied goedkoop.

---

¹ Werkstuk ter afsluiting van de werkcolleges ‘Regionale Geschiedenis in Brabant’ door prof.dr. A.-J.A. Bijsterveld, 2007, KUB, Tilburg

² Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 28-29

³ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 13-20

Bovendien werd door de strategische spreiding van internaten bijgedragen aan de algehele versterking van het katholicisme.⁴

Kloosterregels schreven een zo beperkt mogelijk contact met de buitenwereld voor. De zusters probeerden hun pupillen een opvoeding te geven in dezelfde sfeer. Achterliggende gedachte was dat er weinig aanpassing nodig was als de meisjes later zelf intraden.

Eén van de meest karakteristieke kenmerken van de kostschool was dus de geïsoleerde, afgeschermd en beschermd opvoeding. Naar huis gaan was tot het begin jaren vijftig van de twintigste eeuw alleen toegestaan in de vakantieperiodes. Bezoek van ouders was beperkt, van vriendinnen verboden. Brieven werden gecensureerd, zowel inkomende als uitgaande. Contact met jongens was helemaal uit den boze.

In de tweede helft van de jaren vijftig vond een snelle versoepeling van deze regels plaats. Verbeterde vervoermiddelen en meer scholen bracht goed onderwijs dicht bij huis. Een veranderde tijdsgeest achtte afzondering niet meer wenselijk. Toen bovendien door de secularisatie het aantal religieuzen drastisch afnam en lekendocenten hun taak overnamen, betekende dit een vergroot contact met de buitenwereld. Dit werd nog versterkt door openstelling voor externe leerlingen en de ontwikkeling van de audiovisuele media.⁵

Het kostschoolleven was streng, met een strak geplande dagindeling, gebaseerd op de gereglementeerde leefwijze van de zusters. Het opvoedingssysteem van de zusters bestond uit inkadereën, surveilleren en straffen.⁶ De meisjes werden gedisciplineerd door de toepassing van veel regels, zoals perioden van verplicht zwijgen. Tot in de jaren vijftig werden uniformen gedragen, bedoeld om de homogeniteit te bevorderen.

De massaopvoeding had als doel de wil van een lastig kind te breken. Volgzaamheid werd als een deugd beschouwd, die in het latere huwelijksleven zeer gewenst werd. Strengere regels hadden als nadeel dat passiviteit werd gekweekt en ze gaven een gevoel van machteloosheid.

De houding van de zusters naar de leerlingen werd doorgaans als autoritair ervaren. Hoewel streng ouderlijk gezag in de tijd als normaal werd ervaren, stonden de zusters door hun status van religieuze nog verder van de meisjes af.⁷

Godsdienstoefeningen werden beschouwd als het opvoedingsmiddel bij uitstek. De dagorde was dan ook doordrongen van religieuze oefeningen. De zusters probeerden hun manier van leven op de leerlingen over te brengen. De katholieke opvoeding stond in dienst van de taken die de meisjes in hun latere leven verondersteld werden te hebben. Wat deugden en zonden waren, werd bepaald door de katholieke moraal, waarvan de officiële richtlijnen van bovenaf werd opgelegd aan de zusters. Als voornaamste deugden golden: nederigheid, bescheidenheid, gehoorzaamheid, discipline, stiptheid, wellevendheid, orde, ijver en kuisheid. Vrijwel 24 uur per dag was een meisje onderworpen aan controle.⁸ Beloningen voor goed gedrag waren een pedagogisch middel om gepast gedrag te stimuleren, waren dikwijls verpakt in religieuze vorm en werden vaak ceremonieel uitgereikt. De hiërarchische verhoudingen die hierdoor ontstonden, droegen bij tot het homogeen maken van de groep: men spiegelde het eigen gedrag aan dat van de groep, waardoor automatisch zelfcorrectie optrad.

Ongehoorzaamheid werd niet alleen ‘materieel’ bestraft (van niet snoepen tot niet naar huis mogen) maar ook voorzien van het morele predikaat ‘zonde’. Omdat men zich schuldig ging voelen en angst werd ingeprent voor de positie in het hiernamaals, had dat op de lange termijn een groter effect. Deze nadruk op zonden plaatste de meisjes veelvuldig voor gewetensconflicten en resulteerde vaak in een algehele sfeer van angst voor het doen van slechte dingen, versterkt door

---

⁴ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 30

⁵ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 30-46

⁶ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 60

⁷ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 66

⁸ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 125

onduidelijkheid over wat dat dan wel was. In de loop van de vijftig en zestig werd de nadruk op zonde minder.⁹

De Nederlandse kostscholen waren meestal beperkt van omvang met gemiddeld tussen de 40 en 100 leerlingen. Het groepsleven bood gezelligheid en solidariteit maar de keerzijde was een groot gebrek aan privacy (zelfs slapen in zalen). Sociale contacten waren erg belangrijk en vaak intens, dit ondanks de vele beperkende regels als zwijgtijden en het verbod op afzondering met twee personen. Groepshomogeniteit diende bevorderd te worden in het kader van eliteopvoeding. Groepsolidariteit diende vermeden te worden omdat de groep dan opstandig kon worden.

Terwijl er zich rond de Tweede Wereldoorlog, maar vooral daarna, grote maatschappelijke veranderingen hebben voorgedaan, bleef de situatie op internaten tot circa 1960 verbazingwekkend stabiel. Daarna is er snel verandering gekomen. Redenen waren:

- Het afnemend aantal religieuzen werd opgevangen door meer lekendocenten. Dit betekende minder inkomsten voor de kloosters, terwijl het onderhoud van de vaak grote gebouwen duurder werd.
- Een veranderd pedagogisch klimaat: de geïsoleerde, gedisciplineerde en streng religieuze opvoeding werd niet meer als ideaal gezien. Dit fenomeen werd versterkt door de vergrijzing van de kloosterlingen.
- Een beroepsopleiding werd meer gewenst geacht dan een opleiding tot echtgenote.
- De geïsoleerde opvoeding was door uitbreiding van communicatie- en verkeersmiddelen niet meer vol te houden. De lekendocenten en openstelling voor externen droegen bij aan de oriëntatie op de buitenwereld.
- Uitbreiding van het aantal dagscholen.
- Gescheiden opvoeding van jongens en meisjes was uit de tijd.
- De ontkerkelijking en steeds meer leerlingen van niet-katholieke en van gescheiden ouders.
- Door de stijgende welvaart was er steeds minder affiniteit met soberheid en gebrek aan privacy.
- De standenverschillen namen af, daarmee ook het belang van aan een opvoeding ontleende status.
- Hogere eisen aan huisvesting en groepsleiding vergden een staf, die de exploitatiekosten te drastisch deed stijgen.
- De veranderende visie van religieuzen zelf. Ze vonden de jeugd te veeleisend geworden en hun werk mogelijk meer zinvol voor andere doelgroepen, als bijvoorbeeld ontwikkelingswerk. Ook wenste men vaker werk buitenshuis en een volledig salaris.¹⁰

Korte geschiedenis van de school

De kostschool MMS Maria Mediatrix werd op 1 september 1940 opgericht en was gevestigd in het klooster van de zusters van het H. Hart in Moerdijk. Mgr. A.F. Diepen, destijds bisschop van 's-Hertogenbosch (een gedeelte van West-Brabant behoorde in die tijd tot het Bossche bisdom) bepaalde uitdrukkelijk dat geen externen mochten worden toegelaten, dit om concurrentie in de regio te vermijden.¹¹

Het eerste jaar waren er slechts vier leerlingen in de vierde klas (ex-muloleerlingen), die om verschillende redenen het jaar daarop niet bleven. In 1941 werd opnieuw met een vierde klas gestart, ook met vier leerlingen, waaraan in 1943 de eerste diploma's werden uitgereikt. De school

---

⁹ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 90-93

¹⁰ Hilhorst, *Bij de zusters op kostschool*, 159-162

¹¹ Erasmusplein, *Het Anton van Duinkerkencollege te Veldhoven*, nr. 4, najaar 1993, 4-6

was op dat moment wel ministerieel goedgekeurd, maar kreeg de officiële rijkserkenning pas op 12 april 1943.¹²

Het schooljaar 1944-1945 bestond voor het eerst uit vijf klassen. Maar op 7 november 1944 brandden vanwege oorlogshandelingen klooster, internaat en school tot de grond toe af. Als tijdelijk onderkomen werd de mms met het internaat in januari 1945 ondergebracht in het klooster van de congregatie in Bergen op Zoom, 'op 't Fort'. Vanaf september 1945 namen de 47 internen intrek in een betere behuizing: kasteeltje Ruytershoove in Bergen op Zoom.¹³ Het kostgeld bedroeg toen f 300.-, exclusief eventuele lessen voor piano, viool, spreek- en zangonderwijs.¹⁴ Omdat het leerlingenaantal na de oorlog snel groeide, moest weer uitgeweken worden naar 't Fort om voor allemaal in een slaapplek te voorzien. In 1953 verhuisden de meisjes en de zusters naar het nieuw gebouwde 'Koningshof' in Veldhoven. Daar waren op één terrein in verschillende locaties het moederhuis van de zusters, een mms, een mulo en een huishoudschool ondergebracht. De school stond nu ook open voor externen.

Op 1 augustus 1968 werd door het in werking treden van de wet op het voortgezet onderwijs (mammoetwet) de mms omgezet in havo. Op 1 augustus 1971 kreeg de school een atheneum en vormde een scholengemeenschap onder de nieuwe naam 'Anton van Duinkerkencollege'.

Op 31 juni 1972 werd het internaat opgeheven.

In 1995 krijgt de school als gevolg van een scholenfusie een nieuwe naam, Sondervick-college.

AANTAL LL	AANTAL EXAMENKANDIDATEN	AANTAL EXAMENKANDIDATEN	
		geslaagd	gezakt
1940-1941	4	-	-
1941-1942	4	-	-
1942-1943	-	3	-
1943-1944	-	-	-
1944-1945	47	-	-
1945-1946	67	-	-
1946-1947	104	14	-
1947-1948	103	10	1
1948-1949	81	15	-
1949-1950	69	9	1
1950-1951	71	7	1
1951-1952	65	8	-
1952-1953	61	8	1

AANTAL LL	AANTAL EXAMENKANDIDATEN	AANTAL EXAMENKANDIDATEN	
		geslaagd	gezakt
1953-1954	79	9	2
1954-1955	118	9	0
1955-1956	147	14	0
1956-1957	184	8	0
1957-1958	212	18	0
1958-1959	217	20	3
1959-1960	236	28	2
1960-1961	244	27	5
1961-1962	278	31	10
1962-1963	296	31	0
1963-1964	300	23	0
1964-1965	327	36	1
1965-1966	336	38	3
1966-1967	350	35	3
1967-1968	348	44	5
1968-1969	357	40	2

Uit: *Anton van Duinkerkencollege 1943-1993*

¹² A.v.Duinkerkencollege, 6

¹³ A.v.Duinkerkencollege 9

¹⁴ stencil, privé-archief A.v.Dinter

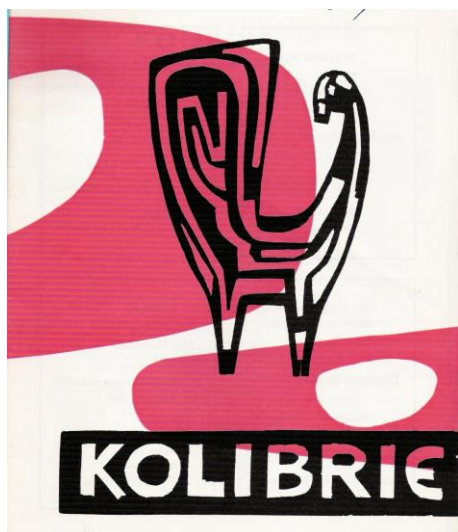

De schoolkrant

Op Ruytershoove werd een schoolkrant uitgegeven, de 'Wingerd'. Het eerste nummer verscheen in december 1946. Op de eerste pagina van de krant op A4-formaat werd steeds een gedicht geciteerd. De overige drie pagina's werden gevuld met artikelen over de gang van zaken op school, geschreven door leiding en leerlingen. Ook oud-leerlingen konden via deze krant op de hoogte blijven van het wel en wee op de Ruytershoove, maar ook zelf kopij inleveren over hun leven na de schooltijd. De rector schreef van tijd tot tijd een godsdienstige bijdrage. Zowel logo als inhoud ademden nog de sfeer van het 'rijke roomse leven'.

Het laatste nummer verscheen in juli 1953.

Pas in 1958 werd de traditie om een schoolkrant uit te geven nieuw leven ingeblazen. Een voorlopige redactie bood een eerste exemplaar van een nieuwe schoolkrant, handgeschreven en naamloos, aan de directrice aan. Het duurde nog een jaar vóór in maart 1959 het eerste gedrukte nummer van de nieuwe schoolkrant: Kolibri (**K**oningshof **L**iterair **B**rio), verscheen. Het logo was ontdaan van religieuze symboliek, de artikelen hadden een hoofdzakelijk seculier karakter. In schoolkrantloze periode trachtten de oudere meisjes via een stencil de oud-leerlingen op de hoogte te houden van de gebeurtenissen op Koningshof.¹⁵

¹⁵ brief archief zusters inv. nr. 7.11851

‘Het systeem’

De eerste stap op de weg tot introductie van het opvoedingssysteem werd gezet tijdens een serie lezingen door pater dr. Jac. de Vreese s.j. over “Nieuwe wegen in de opvoeding”, gehouden op de studiedag voor vrouwelijke religieuzen in augustus 1946.¹⁶ Na veel overleg tussen pater De Vreese en de zusters trad vanaf 13 januari 1947 het systeem in werking. Dit nadat de Algemene Overste van de orde van de zusters van het H.Hart, Moeder Charlotte, de directrice van de mms, zuster Josine, ‘sterk aanspoorde eens te gaan experimenteren’. De school was toen nog gevestigd op Ruytershoove in Bergen op Zoom.

Doel van het systeem was de gezinssfeer zoveel mogelijk onder de meisjes na te bootsen en vooral de ouderen de gelegenheid te geven verantwoordelijkheidsgevoel te ontwikkelen.

De opzet.

De indeling werd gewijzigd van een horizontale klasse-indeling naar een verticale leeftijdsindeling: alle klassen door elkaar onder leiding van oudere meisjes. Aan het begin van de kostschool-tijd werden de meisjes ingedeeld in groepen, die tevens de tafelschikking tijdens de maaltijden vormden. Bedoeling was dat ieder meisje tijdens de gehele schooltijd lid bleef van dezelfde groep. Op initiatief van de toenmalige moderator, pater J. Venselaar s.c.j., werden groepsnamen en de namen van de leidsters ontleend aan sterrenbeelden van de noordelijke hemel, omdat deze allemaal in Nederland zichtbaar zijn.

De meisjes waren ondergebracht in een hiërarchisch systeem:

Aan het hoofd stonden 3 phoenices (phoenix = onsterfelijke vogel). Samen met de moderator en de zusters bestuurden deze meisjes het internaat. Zij vervulden de functie van tussenpersoon tussen de zusters en de meisjes.

Aan het hoofd van een groep (tafel) stond een meisje, cygnus genoemd (= zwaan), bijgestaan door één (of twee) columba (= duif). Een groep bestond oorspronkelijk uit acht meisjes, later uitgroeid tot tien. De groepen werden astrum (meervoud: astra) genoemd. Ze hadden elk een patroonheilige met een motto en een eigen kleur met een symbolische betekenis.

De astra waren:

Aquila: (arend), H. Alice le Clerq (pittig en kranig; vol vuur maar beheerst) met de kleur rood (vurigheid, idealisme).

Cassiopeia: H. Marietje Philipetto (recht door zee), kleur geel (eerlijkheid, openheid).

Corona Borealis: H. Lidwina (multa unum corpus: velen maar één lichaam), kleur groen (als de jonge frisse natuur).

Leo: H. Agnes (levenslustig en onversaagd!) kleur oranje (warmte en gezelligheid).

Orion: H. Jozef (simplex ut columba), kleur grijs (soberheid en eenvoud).

Pegasus: H. Maria Goretti (arbeidslust), kleur blauw (trouw, sportiviteit).

Pleiaden: H. Don Bosco (willen is kunnen), kleur onbekend. (In de eerste opzet was de patroonheilige H. Philippus Neri).

Virgo: H. Maagd Maria (blijf blij, bloem), kleur wit (reinheid, fijn-vrouwelijkheid).

Delphinus (opgericht in september 1955): H. Jeanne d’Arc (helpt helpen!), kleur zee-groen (teerheid, bescheidenheid).

Libra (opgericht in september 1956): H. Bernadette (de mens wikt, God beschikt), kleur lichtblauw (onbaatzuchtigheid, overgave).

De patroonheilige en betekenis werden na een jaar toegevoegd. Op verzoek van de leiding moesten de astrumleden deze keuze zeer bewust maken om voor ieder astrum een eigen geest aan te kweken.

---

¹⁶ Alle gegevens over het systeem (cursief en insprekend) zijn uit het archief van de zusters, inv.nr. 7.1/8-9, tenzij anders vermeld

A.C..Verrijt uit Etten ontwierp de acht sterrenbeelden en schilderde de astrumvlaggen.

In de Wingerd doen drie cygni verslag van de geest in hun astrum¹⁷:

Ieder Cassiopeia-lid heeft in haar kamertje een schilderijtje van een gele boot met volle zeilen, dat als de leden, recht op haar doel afgaat. Ze streven ernaar meisjes te worden waar je van op aan kunt. Leden herinneren elkaar hieraan. De erecode is hierbij een grote steun. Zij zijn een eigen astrumlied aan het maken.

Pegasus-leden kozen violet als symbool van gereserveerdheid, een deugd waarop ze zich speciaal willen toeleggen. Niet achteraf klagen, maar klachten doorgeven via de senaat. Het astrumspeldje in de vorm van een paard herinnert steeds aan hun plicht. Een en ander vraagt veel zelfbeheersing maar elke week wordt er op de academie een punt besproken, waarop de leden zich de komende week speciaal moeten toeleggen. In de loop van de week worden zij er door de cygnus nog eens aan herinnerd en aan het eind wordt hun verteld of ze zich eraan gehouden hebben. Orion-leden proberen al twee jaar steeds dieper op de eenvoud in te gaan. Ook zij leggen zich iedere week op een klein onderdeel toe, geholpen door hun leuze op hun speldje. Zij hebben een eigen astrumboekje, waarin de leden zoveel mogelijk gegevens over de eenvoud verzamelen.

Lyra: is een sterrenbeeld dat omstreeks carnaval gevormd werd door de vijfdeklassers, die dan hun taak in de astra overdroegen aan de vierde klas, voor het eerst op 15 februari 1948.¹⁸ Zij zaten dan voortaan apart in een huiskamer. Aan het hoofd van de lyra stond een wega, geholpen door een adwega. De moderator was hun adviseur. Eens per week hielden zij zondags een lyra-vergadering met de moderator waarin de plannen werden besproken, adviezen gegeven en de lijst met kwalificaties voor keurigheid, enz. werd voorgelezen. Al het eerste jaar werd deze vergadering om de week afgewisseld met een debatteringsmiddag. Onderwerpen waren bijvoorbeeld 'is jazz minderwaardig?' en 'het communisme'.

Doel van de Lyra was¹⁹:

zich meer zelfstandig voorbereiden op de taak in het volle leven en door teamgeest zichzelf vormen en elkaar helpen. Daartoe werden elke veertien dagen kwalificaties gegeven voor keurigheid, arbeidslust en gemeenschapszin door de rector, docenten, wega en adwega. Hiervoor werd gelet op de volgende punten:

Keurigheid: (zie erecode) Beschaafd in optreden: manieren, spreken (vriendelijk, niet nors; niet schreeuwerig, geen ruwe uitdrukkingen).

Keurigheid op zichzelf en op wat men in gebruik heeft.

Wat tot je post behoort nauwkeurig volbrengen.

Uiterlijke eerbied in de kapel en onder het gebed in de huiskamer.

Op tijd aanwezig zijn, in de kapel en in de klas.

Kousen en ander verstelwerk netjes bijhouden.

Arbeidslust.

Op tijd in de les en studie. Niet van je studie weglopen.

De studietijd goed besteden en direct na het gebed beginnen. Actief zijn in de les. Je plicht van staat, de studie, altijd op de eerste plaats stellen.

Gemeenschapszin.

Hiermee in strijd zijn: uitingen van jaloezie. Zich te veel met een of een paar afzonderen. Gebrek aan samenwerking met de leiding en de anderen. Niet behulpzaam zijn. Zich niet aan de dagorde houden.

---

¹⁷ Wingerd, april 1949

¹⁸ Wingerd, maart 1948

¹⁹ stencil privéarchief A.v.Dinter

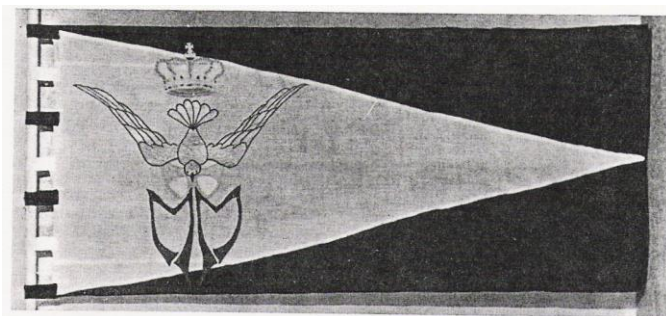

De einduitslag stelde de directrice met de wega en adwega vast. In de plechtige slotvergadering werd een getuigschrift uitgereikt aan die leden, 'die zich hier als echt katholiek en beschaafd meisje [hebben] gedragen'. De Erecode was daarbij maatstaf. Ieder lid moest er een erezaak van maken een mooi getuigschrift van 'Maria Mediatrix' te verwerven en het als een schande beschouwen zonder getuigschrift te moeten vertrekken. Dit getuigschrift had de vorm van een plaat, die heel goed ingelijst kon worden.

De oprichting van de Lyra was een belangrijke gebeurtenis, waaraan een plechtige inspectie was verbonden. Naast de rector, de eerwaarde moeder en alle zusters woonden ook veel oud-leerlingen deze gebeurtenis bij²⁰ en er werd uitvoerig verslag van gedaan in de schoolkrant. Vanaf die installatie was het contact van de lyraleden met de rest van de school beperkt tot het bijwonen van het koffieuurtje op zondag bij het oude astrum. Vanaf 1949 werd de band met de jongeren toch weer vergroot door aanwezig te zijn op de inspecties.

In een brief aan de lyra-groep van 1951 van de ex-wega en -adwega van 1949 verontschuldigen deze zich omdat ze niet bij de installatie kunnen zijn, maar wensen alle nieuwe leden proficiat, vooral de nieuw te benoemen wega en adwega. Hen wensen ze veel sterkte in hun nieuwe functie en wijzen op de verantwoording die ze voor de groep dragen en 'de kleine graad van gezag'. Ze achten dit een goede voorbereiding voor de grote maatschappij later, waar gezagsloosheid tot chaos zou leiden. Verder hopen ze dat er veel nieuwe initiatieven komen, want aan lyra en systeem kan nog veel aangevuld worden. 'Dit ondanks overal heersende gemakzucht en lauwheid'. Ze wijzen erop dat pater rector altijd met raad en daad bereid is bij te staan.²¹

De schoolvlag

De vlag is blauw, bedekt door een witte driehoek: blauw is de kleur van Maria, de eerste lerares, ons aller voorbeeld; de kleur van Moeder, ons mooiste ideaal. Wit: reinheid, de mooiste deugd van ieder meisje. Deze kleuren sierden ook de strijdbanier van St. Jeanne d'Arc. Zo is de vlag niet alleen het embleem van ons innerlijk leven, maar tevens dat van onze kracht naar buiten. Op het witte veld staat met monogram van de school MM, daarboven de duif, symbool van de H. Geest en een kroon. De school (MM) zal ons moeten vormen, opdat we in staat zijn ons ideaal (de kroon) zo goed mogelijk te bereiken. Maar dat gaat niet zonder de bevruchtende werking van de H. Geest, die we daarom dagelijks vóór de lessen over ons afbidden. We hebben ieder een eigen ideaal, maar het zal gaaf moeten zijn zoals de ronde kroon; kostbaar, daarom versierd met edelstenen. De koperen stokpunt is om zo te zeggen het supplement van de vlag, ontworpen door mijnheer Flooren. Aan de koperen ring hangen verschillende sterren, de astra verbeeldend: aan iedere ster een lint in de kleur van het astrum. Zoals die sterren alle hangen aan de ring, mogen de verschillende astra het ene grote gezin vormen, dat we in onze school verwezenlijkt willen zien. Boven de ring weer het mo-

²⁰ Wingerd, april.1950

²¹ Brief Boxtel 22.2.1951, privéarchief A.v.Dinter

nogram MM. Vanuit deze MM lopen twee bogen naar de werelddbol waarboven het Christusmonogram: aan de hand van moeder Maria mogen we geleid worden tot Jezus Christus, de eeuwige Koning.
Artistieke uitwerking van de vlag: Pia v.d.Pas.²²

Elk astrum vierde de 'dies', de patroondag van zijn heilige. De dies gold als een van de hoogtepunten van het astrumleven, wat o.a. gevierd werd met een 'fuijfe' 's avonds.

Op Ruytershoove werden astrumboeken bijgehouden en jaarlijks werden met een prijs beloond voor inhoud en vorm.²³

Iedere astrum had een zuster tot adviseuse/raadgeefster en een vlag met het eigen sterrenbeeld en een eigen kleur. De leden van de verschillende astra waren te herkennen aan de ster op de uniforme studentenbaret en een band in de eigen astrumkleur op de baret.

Een phoenix was te herkennen door drie gouden sterren en het gouden koortje om het embleem op de baret.

Een cygnus had twee sterren en de kwast van haar baret is in de eigen astrumkleur.

Een columba had een koordje in de astrumkleur om de ster op de baret.

Taak van de phoenixes

- *De senaat voor phoenixes en cygni leiden. (Eens per maand de moderator, de overige keren de adviseuses uitnodigen)*
- *Op de vastgestelde tijd met de betreffende cygni de weeklijsten invullen en voorstellen noteren voor de rondvraag.*
- *Toezicht houden op de ochtendgymnastiek en het signaal geven tot beginnen en eindigen.*
- *De officiële inspectie houden. Wie de inspectie leidt, brengt verslag uit over de houding van de astra.*
- *Waken over de goede geest in de groep en in de afzonderlijke astra door te spreken met de betreffende adviseuses en cygni.*
- *Eén phoenix neemt de leiding van de sport op zich, een ander zorgt voor de orde (inspecteert het astrum servititis, het huishoudelijk werk, de gereedschappen, refters, klassen, vestiaire enz.), de derde houdt de kroniek van het systeem bij en zorgt voor het overige schrijfwerk (o.a. verslagen voor de oud-leerlingenbrief, felicitaties enz)*

Phoenix Maria Jacobs brengt de groet aan de vlag, Ruytershoove, ca 1952 (coll. archief zusters)

²² Beschrijving van een onbekende in *Wingerd* febr. 1950

²³ *Wingerd*, april 1952,2

Taak van de cygnus

1. Een voorbeeld zijn voor het astrum door aan eigen karakter te werken.
2. Karakteristiek brengen in het eigen astrum door de specifieke geest, bv. eigen kleur, eigen embleem, patroonheilige of sterrenbeeld.
3. Alles doen om huiselijkheid en gezelligheid te scheppen in eigen astrum
4. De academie van het eigen astrum leiden.
5. Een programschrift aanleggen van de academie en die doorgeven aan de phoenices vóór de tweede zondag van de maand.
6. Samen met de columba de agenda opstellen voor de academie.
7. Zorgen dat de adviseuse daags voor de academie een programma heeft.
8. Zorg hebben voor elk lid van het astrum.
9. Als het astrum 'astrum servitutis' is met zorg nagaan of ieder zich van zijn plicht kwijt.
10. Op de vastgestelde tijd met de betreffende phoenix de weeklijst invullen.

Taak van de columba

1. Bij afwezigheid van de cygnus haar taak overnemen.
2. Samen met de cygnus alle belangen van het astrum behartigen.
3. Om de andere week de ochtendgymnastiek leiden in de groep.
4. Met de cygnus de agenda opstellen voor de academie.

Taak van de adviseuse.

1. Het astrum geheel en de afzonderlijke leden met raad en daad bijstaan en de academie bijwonen.
2. Eens per maand (omstreeks de tweede zondag) met de cygnus (en de columba) praten over de geest in het algemeen, over de eigen geest en over de andere belangen van het astrum. De donderdag daarop zelf de academie leiden.
3. Nu en dan de senaat bijwonen tot de rondvraag.

De academies.

I. De academie van phoenices en cygni, 'de Senaat.'

Bespreking van het programma voor de eerstvolgende academie van de astra.

De belangen van het systeem worden behartigd.

Een der phoenices heeft de leiding. Eens per maand woont de moderator deze academie bij en geeft een vormingspunt, de andere keren is één van de adviseuses aanwezig.

II. De academie van het astrum.

Punten van bespreking zijn:

1. de weeklijst
2. de aparte geest van het astrum
3. mededelingen
4. oefenen en spelen
5. voorbereiding van een feest.

De wekelijkse academie

Dit is de bijeenkomst van cygnus en leden van een groep in tegenwoordigheid van de adviseuse op de vrije middag, de zogenaamde astrum-middag.

Opening. (Niet zomaar los achter elkaar de punten opnoemen die op de senaat zijn aangegeven.

Beginnen met:

1. Terugkomen op de vormingspunten van de vorige week. Hebben wij eraan gedacht? Is er in de loop van de week nog aan herinnerd? De cygnus zegt of ze tevreden is of niet, maar noemt geen namen.
2. Vormingspunt van de nieuwe week. Dit zoveel mogelijk in verband brengen met de eigen geest van het astrum. Van tijd tot tijd voorlezen wat daarover in het logboek staat. Desnoods alleen een pakkende zin er uitlichten.

Zie de Ere-code voor de letter, door het astrum zelf gekozen. Niet telkens een andere letter nemen, want ze staan in verband met de eigen geest, de eigen kleur. Daarop wijzen als de kinderen iets anders willen.

De afzonderlijke punten van die letter uit de Ere-code week na week doorwerken. Altijd letten op de omstandigheden, dus nemen wat het hardste nodig is. Natuurlijk niet steeds hetzelfde. De cygni moeten het dus aantekenen. Dit onderdeel van de academie goed voor jezelf uitwerken en met de adviseuse bespreken. Bij de voorbereiding van een kerkelijk feest kan daar rekening mee gehouden worden (H.Hart-feest, Kerstmis enz.).

Bij het vormingspunt als het kan de Patrones ter sprake brengen. Noteer enkele slagzinnen uit haar leven.

3. Is er een goede gemeenschapszin? Anders er op wijzen in welke dingen dat beter moet.

4. Wordt er goed gespeeld? Vooral door klas 1, 2, 3.

5. Punten van de senaat doorgeven.

6. Heeft er iemand nog iets te vragen of voor te stellen?

7. Zijn er nog klachten ergens over?

8. Als het astrum 'astrum servitutis' is geweest moet de cygnus laten horen dat ze daar op gelet heeft. Als ze zelf niet kan inspecteren laat ze het de columba of de oudste doen.

9. Slot van de academie moet iets eigens hebben b.v. eigen gebed voor een speciale intentie van het astrum. Gebed uit de H.Mis van de Patrones. Noveengebed van die Heilige.

Eigen lied.

10. Groet..... "PER ASPERA AD ASTRA"! (Door de moeilijkheden naar de overwinning).

De Ere-code van 'Maria Mediatrix'²⁴

In oktober 1947 werd er een retraite gehouden voor klas IV en V onder leiding van pater De Vreese en daarin introduceerde hij de 'Ere-code'. Deze werd op de sluitingsdag van de retraite in een officiële bijeenkomst vanaf het bordes voor de in carré opgestelde meisjes plechtig uitgereikt. De erecode hield in dat een leerling van mms "Maria Mediatrix" werd geacht zich tot taak te stellen 'iets van haar leven te maken' en daartoe zich ernstig voor te nemen om onafgebroken aan haar karaktervorming te werken.

"Zij streeft ernaar om met de hulp van Gods genade die eigenschappen te verwerven, die in het katholieke, beschaafde en ontwikkelde meisje in het latere leven verwacht mogen worden. Deze eigenschappen liggen vervat in de tien punten van de erecode: (...)

*Voorop staat de naam van **Maria**: haar voorbeeld, haar Patrones en haar Helpster bij de moeilijke maar heerlijke taak van de zelfopvoeding. De naam Mediatrix herinnert haar voortdurend aan de volgende tien punten:*

M is Meisje: *Hierin ligt het natuurlijke fundament en de grondgedachte, vanwaar alles moet uitgaan. Meisje, dus fijn-vrouwelijk. Bloem zijn, overal en altijd. "Meisjes zijn bloemen". Gaaf, fris, blij, vriendelijk, ongekunsteld: hoogste aantrekkelijkheid door hoogste eenvoud.*

E is Ernst: *Geen oppervlakkigheid, geen vlinderachtigheid, geen leegheid. De ernstige wil om van het leven iets te maken. Het zwaartepunt niet op het uiterlijk leggen. Niet leven voor "het goedkope succes", waarmee zoveel meisjes haar innerlijke waardigheid omlaag halen. Ernst betekent voor een meisje fierheid en een diep gevoel van eigenwaarde.*

D is Dienstbaarheid. *Alles doen om de heerlijke aanleg van dienende liefde, die God in ieder edelmoedig meisjeshart heeft gelegd, te bevorderen en te ontwikkelen. Het is voor de vrouw de enige weg om haar diepste geluk in het leven te vinden.*

I is Innerlijkheid. *Een echt persoonlijk, godsdienstig leven, gedragen door warme belangstelling voor en degelijke kennis van onze godsdienst, gevoed door een veelvuldig*

---

²⁴ archief zusters, inv.nr. 7.11822

gebruik van de Sacramenten.- Een moeder zonder godsdienst wordt een vloek voor haar kinderen.

A is Arbeidslust. *Zin om aan te pakken. Arbeidzaam met de handen en met het hoofd. De plicht van staat, de studie, altijd op de eerste plaats.*

T is Tucht. *Zelfbeheersing en zin voor orde. Zelftucht: uit vrij en blij inzicht, niet uit dwang, uit een gevoel van verantwoordelijkheid. Pittig en kranig, vol vuur, maar beheerst. Loyale volgzzaamheid ten opzichte van de leiding, altijd opbouwen. Geen geroddel en geen geest van critiek.*

R is Rechtschapenheid. *Recht-door-zee en ronduit, open en eerlijk. Geen omwegen, geen excuses, geen ogendienarij, geen menselijk opzicht. Trouw en eerlijk. Om het geschonken vertrouwen zich betrouwbaar tonen, altijd en in alles.*

I is Initiatief. *Eigen persoonlijkheid en ondernemingsgeest ontwikkelen. Geen kuddegeest. Eigen belangstelling en liefhebberijen hebben. Zich oefenen in vindingrijkheid en gezonde durf.*

K is Keurigheid. *In alles correct. In alles stijl en goede smaak: in houding en kleding, in manieren en vooral in spreken. Een bloem is nooit ruw. Om een meisje moet altijd een sfeer hangen van rust. – Geen lawaai! En geen haast!*

S is Sportiviteit. *Hartelijk en gul voor elkaar in echte kameraadschap. Alle jaloezie onderdrukken, want wie jaloers is, toont zich altijd de mindere! Echte clubgeest en teamwork, in loyale samenwerking en gevoel van eenheid met elkaar en met al degenen, die ons leiden bij onze opvoeding en karaktervorming. De S betekent dus ook “Samen!” d.w.z. de heerlijke band van saamhorigheid, die alle bewoonsters van “Maria Mediatrix” samenbindt, nu en voor het leven.*

Een vijfdeklasser meldde dat iedereen erg onder de indruk was van de uitreiking en ‘ze voelden dat deze gebeurtenis iets heel belangwekkends was. (...) Laten we hard werken om zo goed mogelijk onze ere-code na te leven, te beginnen met het punt dat door ons eigen astrum is gekozen’. Ze vond dat ze daar hard aan moeten werken, zodat ze als leerling en oud-leerling van de mms te herkennen zijn. “Heer, laat uit mij groeien, waar Gij mij als meisje voor geschapen hebt”.²⁵

Installatieplechtigheid in de kapel op Koningshof, in het midden pater Link, ca 1958, (coll. archief school)

In latere jaren wordt de erecode aan de nieuwelingen uitgereikt tijdens de plechtige inspectie ter ere van het feest van Maria Mediatrix op 31 mei. Nadat de rector had uitgelegd waarvoor hij

---

²⁵ *Wingerd* december 1947

diende en hoe hem te gebruiken, mocht iedere nieuweling met haar cygnus er een bij hem komen halen.

Het puntensysteem.

Ieder krijgt aan het begin van de week 20 goede punten: 5 voor stijl, 5 voor ijver, 5 voor orde en 5 voor gemeenschapszin. In de loop van de week konden die 'verspeeld' worden.

Aftrekpunten worden toegekend:

1. voor stijl wegens:

- oneerbiedigheid onder het gebed*
- oneerlijkheid, onoprechtheid*
- liefdeloosheid*
- gebrek aan goede manieren*
- gebrek aan voorkomendheid.*

2. voor ijver

3. voor orde wegens:

- a. onordelijkheid op de slaapzaal*
  - in de klas*
  - in de refter*
  - in de garderobe*
  - in de bergplaatsen.*

b. te laat komen aan tafel en in de klas

c. niet luisteren naar bel of fluit.

4. voor gemeenschapszin wegens:

- a. niet spelen op vastgestelde tijden, niet op tijd aanwezig zijn bij het spel of overtreding van de spelregels (ook de ochtendgymnastiek valt hieronder)*
- b. zich teveel met anderen afzonderen.*
- c. niet helpen met huishoudelijk werk, o.a. opruimen, schoonhouden.*
- d. niet meehelpen aan gemeenschappelijke opdrachten.*

Wie alle punten behield, kreeg een extra punt. In totaal waren dus zes punten per item te behalen. De strafpunten werden gegeven door zusters, leraressen, surveillanten en phoenices met cygnus. De gemiddelden van ieder predikaat werden samengeteld, zodat het maximum $4 \times 6 = 24$ bedroeg. Bij de officiële inspectie werden de weeklijsten afgelezen. De winnende groep kreeg een ster om het sterrenbeeld op de vlag te kunnen vormen. Aan deze ster was tevens een voorrecht verbonden die het astrum zelf mocht bepalen in overleg met de cygnus, phoenices en adviseuse. Verkrijgen van individuele strafpunten had gevolgen voor het hele astrum. Vijf wisselsterren gaven recht op een extra gunst. De groep die na 14 dagen de meeste stijlpunten had, mocht in de huiskamer zitten. Meestal zaten hier twee astra. In 1953 moesten twee astra vanwege 'hun onbeheerste houding in de huiskamer' deze voortijdig verlaten. Verlies van alle punten (dus een 0 op de werklijst) had voor het betreffende meisje het gevolg dat ze verschillende voorrechten, aan het systeem verbonden, de eerstkomende week miste. De straf werd bepaald door de cygnus in overleg met de phoenices en adviseuzes. De stand van de sterren werd vanaf oktober 1948 in de Wingerd afgedrukt. In Kolibri werden geen mededelingen over het systeem meer opgenomen, met uitzondering van enkele terugblikken. Dat ook pater De Vreese de stand der sterren bleef volgen, blijkt uit de felicitatie, die Orion van hem kreeg in februari 1950 voor het hoogste aantal gouden sterren.²⁶

Vanaf voorjaar 1950 werd de ster gegeven aan een astrum met het hoogste aantal punten voor één van de onderdelen. Gebleken was namelijk, dat het steeds dezelfde astra waren, die de ster kregen en sommige eraan gingen twijfelen nog ooit een ster te krijgen.

---

²⁶ Wingerd, febr.1950

Pas in 1952 werd geconstateerd dat niet alle sterrenbeelden evenveel sterren hebben, waardoor het toekennen van een voordeel voor het astrum met een sterrenbeeld vol gouden sterren niet helemaal eerlijk was geweest. Het aantal sterren dat gehaald moest worden, werd voor allemaal op elf gesteld omdat het grootste sterrenbeeld, dat van Aquila, elf sterren telt.

De inspectie

De inspectie werd gehouden door de phoenixes. De astra stonden opgesteld in een (dubbele) carré. De astra die 'tutis' waren geweest stonden voorop. Na de opening (met het lied 'Sub Tuum' en de groet) volgde de persoonlijke inspectie (schoenen, kleding, haar). Aan de cygni werden (in stilte) vragen gesteld over ochtendgymnastiek, werklijst en goede geest in de groep.

Daarna werden de werklijsten afgelezen en nodige mededelingen gedaan.

Tot slot werd een lied gezongen (bij officiële gelegenheden het eigen sterrenlied) en de groet uitgebracht.

Inspectie op het schoolplein op Koningshof, ca 1957, (coll. archief school)

De houding bij de inspectie:

*voeten naast elkaar, handen langs het lichaam,
ruststand: handen op de rug, spreidstand.*

De groet "Per aspera ad astra" werd uitgebracht bij officiële bijeenkomsten van de groep:

Op de inspectie (wekelijks)

Op de academie (op de vrije middag)

Op de dies.

Verder bij de laatste lyravergadering, de ontgroeningsplechtigheid en (door de phoenixes, cygni en columbae) ook op de senaat.

Pink en ringvinger van de linkerhand bedekten de duim, een symbolische poging om ondeugden te willen overwinnen. De opgeheven wijs- en middelvinger drukten de wil om naar het hogere te streven uit.

Het spel. *Er werd twee of drie keer per week gespeeld onder leiding van de vierde klas of de cygnus.*

Ochtendgymnastiek

Werd uitgevoerd na de mis gedurende circa 5 minuten. De phoenices hielden toezicht en gaven het teken om te beginnen en te eindigen.

Astrum servitutes

Zoals in een groot gezin door de meisjes een handje werd uitgestoken, zo hadden op het internaat elke week vijf groepen een post te vervullen. Deze astra waren dan 'astrum servitutes' of kortweg 'tutis'.

De werkzaamheden waren:

'tutis' in de klassen: opruimen, stoffen, vegen –zo nodig-, bloemen! Tevens buiten papierrapen.

'tutis' in de eetzaal: stoelen rechtzetten, bloemen verzorgen, kasten opruimen.

'tutis' in de garderobe: gevallen jassen ophangen, geen onnodige rommel dulden enz.

De baret

Na lange voorbesprekingen werden na de zomervakantie in 1947 de baretten ingevoerd.. De plechtige uitreiking werd bijgewoond door de rector, de eerwaarde Moeder, bijna alle zusters en zelfs de eerwaarde Overste was uit Vught overgekomen. Na het brengen van de groet en het zingen van "Sub Tuum" kregen de drie phoenices de baret opgezet door de directrice. Daarna kregen de cygni hun baret uit handen van de phoenices. De cygnis deelden de baretten aan hun astrum uit. Tot slot werd het sterrenlied gezongen.

Ons eerste schoollogo: religieuze symboliek.
MM: Maria Mediatrix.

Op de baret was een embleem met daarop MMS Maria Mediatrix en twee in elkaar gewerkte M's, waarvan de bovenste twee kaarsjes draagt, symbool van het licht der wijsheid, dat de meisjes op school moesten opdoen. Aan de sterren en kwasten op de baret waren de verschillende functies en de astrumleden te herkennen.

Het was de bedoeling dat de meisjes, die toen nog dagelijks van het internaat naar school moesten, ook in het openbaar deze baret droegen. Hierover ontbrandde een discussie onder de meisjes. Een leerling van klas twee werd buiten school nageroepen over het dragen van de baret, maar voegt eraan toe, dat ze het zelf ervaart als iets eigens van de school, waar ze trots op is. Een oud-lyralid (zelf al van school) doet een oproep om het dragen van de baret traditie te laten worden. Zij vond het een deel van onze school. "Moeten wij er niet trots op zijn hem te mogen dragen? Hij laat toch zien van welk astrum je lid bent."²⁷ De derde klas liet hierop weten unaniem van mening te zijn dat een meisje niet mocht opvallen volgens de erecode. Daarom mocht de baret wel op school, maar niet in het openbaar. Een andere klas (de vijfde?) vond dat de baretten wel in groepsverband konden worden gedragen en zo herkenning gaven. Maar de nadelen vonden zij groter dan de voordelen. Ook zij vonden de baret een uiterlijk ding en zijn van me-

²⁷ Wingerd, mei 1949

ning “dat je kunt net zo vurig kan bidden (...) zonder baret”. De mensen buiten weten toch van het systeem niets af, dus hoef je niet te laten zien van welk astrum je bent. Het werkte alleen maar op de lachspieren.²⁸ De oudleerling, die zich al eerder vóór de baret uitsprak, schreef terug: “Als de baret in strijd met de eenvoud was en daardoor dus het meisje ontsierde, zouden de Zusters hem niet voor ons gekozen hebben.” Bovendien was alles wat opvalt nog niet lelijk. Een leerling, die het niet met haar eens was, had haar geschreven: “Meisjes zijn bloemen, dat staat in de Ere-code. Maar zijn bloemen dan zo onopvallend?” Zij is het daarmee eens: “Ze vallen juist op, door haar eenvoud, reinheid en ongekunsteldheid” Ze merkt op dat juist omdat de baret nooit gedragen wordt, hij opvalt. “Maar als we onze baret op hebben, zullen we ons meer één voelen”. Een andere oudleerling had haar geschreven dat de baret weliswaar een zichtbare herinnering aan haar kostschooltijd was, maar dat ook universiteitstudenten ook na hun studietijd geen baret meer dragen, waarom werd dat dan wel van hen verwacht? Ze verdedigt de schoolbaret omdat die een diepere betekenis heeft: “De blauwe kleur laat zien dat je kind van Maria bent. (...) Bovendien zullen wij de band met elkaar bewaren. Kijk maar naar de Ere-code, bij de S. De S betekent ook “Samen!” d.w.z. de heerlijke band van **saamhorigheid** die alle bewoonsters van “MM” samenbindt, nu en voor het leven.”²⁹

Sterrenlied (lied van het systeem) Tekst: Pater Frans Borrenbergs s.c.j.³⁰

Gelijk de sterren in de nacht hun vaste baan beschrijven
en met hun zacht weldadig licht de duisternis verdrijven,
Zo trekken wij door 't leven heen en blijven ernaar streven
Het licht dat in ons openbloeit aan an'dren door te geven

Gelijk de sterren in de nacht hun licht voor niemand sparen
En lichtend door de eeuwen heen hun glans toch steeds bewaren
Zo willen wij een lichtbron zijn die op zichzelf kan teren
En sterk door een gemeenschapsband zijn sterrengroep blijft eren.

Gelijk de sterren in de nacht steeds klein en nietig dwalen
Maar door een machtig scheppingslied Gods Majesteit verhalen
Zo wil ons sterrenleger ook bescheiden in zijn pogen
Door trouw aan eigen ideaal Gods glorie toch verhogen.

Het MMS-lied:

Hier op de M.M.S.
Gaat 't leven vrij en blij
Bij studie, rust of les
Als 't kan, dan zingen wij
Komt meisje zet wijd open hart en mond (bis)
Een vrolijk lied maakt treurig hart
Weer jolig en gezond.

Op deze M.M.S.
Verhoogt een vrolijk lied de vreugd
Bij terugslag of succes
Doet 'n aardig wijsje deugd
Wij allen hebben in de zang plezier (bis)
Daarom: klinkt enthousiast dit aardig liedje hier

---

²⁸ *Wingerd*, juli 1949

²⁹ *Wingerd*, okt.1949

³⁰ voor muzieknoden zie bijlage I

Als onze M.M.S.
Eenmaal zal zijn verleden tijd
Blijft 't toch een goed adres
Dat ons steeds trouw is toegewijd
Dan klinkt nog altijd na dit aardig lied (bis)
k Vergeet "Maria Mediatrix" heel mijn leven niet.

Naast het systeem- en het schoolied waren er ook astrumliederen.

Astrumlied Leo

O Agnes, die Uw Zuiverheid
zo vroeg aan Jezus had gewijd
En die, nog kind, als reine Maagd
De lelie in Uw handen draagt,
Gij, die door God zo ruim bedacht
Met lieflijkheid ons tegenlacht,
Als G'op Uw smetloos Bruidsgewaad
Het haar in gouden golven draagt.
Gedenk, dat Gij de Lelie zijt,
Die astrum Leo's baan geleidt.

O Agnes, die met heilige gloed
En met ontem'bre leeuwenmoed,
Niet duldde, dat Uw Reinheid viel,
Die zo aan Jezus' Hart beviel,
Gij draagt nu rond uw maagdelijk hoofd
'n Kroon van Licht, dat nimmer dooft
en waarin geuren wonderzoet
de Rozen van Uw Martelbloed.
Gedenk, dat Gij de Roze zijt,
Die astrum Leo's baan geleidt.

O Agnes, die het gele goud
Van 't hemels Licht rondom U schouwt
En door Uw rode Martelbloed
Oranje/sprankelend stralen doet.
Wij heffen fier d'Oranjekleur
Gedenken Roos en Leliegeur,
Omdat Gij onze Sterre zijt,
Die astrum Leo's baan geleidt.

In 1949 werd een klein boekje voor leden van Orion samengesteld met daarin een welkomstwoord van de adviseuse, een gedicht over St. Joseph, de patroonheilige, informatie over wat de deugd van eenvoud is, hoe die eigen te maken (1. door God er om te vragen 2. door strijden en aanhoudende oefening), hoe te strijden tegen alles wat in strijd is met de eenvoud en het Orionlied. Bovendien werd omschreven hoe een lid van Orion moest zijn:

Eenvoudig in het spreken:

zij scheidt niet op over zichzelf, over haar familie, over rijkdom, over kennis, over haar eigenschappen.

Zij gebruikt geen bizarre woorden, geen krachttermen, geen ruwe woorden, geen platte uitdrukkingen.

Zij is nooit brutaal

Zij is vooral waar in haar woorden: geen huichelarij, geen woordverdraaiingen.

Eenvoudig in haar kleding

Zij kleedt zich netjes, stemming, niet opzichtig.

Zij wil niet opvallen, kiest dus geen schreeuwende kleuren, is niet uit op de nieuwste modesnuffjes, zij smukt zich niet overtollig op en is tevreden met eenvoudige kleren, ziet er echter nooit slordig uit.

Haar dagelijks toilet wordt geen schilderen.

Eenvoudig in de maaltijden

zij is tevreden met wat de pot schaft

zij klaagt nooit over het eten

zij roemt nooit bijzonder over het eten.

“Eet wat U wordt voorgezet”.

Eenvoudig in de omgang

zij doet niet of ze meer is dan ze eigenlijk is, ze doet normaal zoals ze is.

Zij gaat vriendschappelijk met anderen om en doet niet uit de hoogte

Zij schept niet op.

Wees eenvoudig als je bidt (volgt gebed)

De voornaamste oefeningen die zij moet verrichten zijn het morgengebed, de mis en communie, het rozenhoedje, het avondgebed en de veelvuldige biecht (om de 14 dagen; punten voor gewetensonderzoek worden aangegeven).³¹

Voor- en nadelen van het systeem

De oudere meisjes kregen verantwoordelijkheid om te leren daarmee om te gaan. De lijnen tussen de drie phoenices en de directie waren kort. De verantwoordelijkheid van de leiding werd gedeeld met de oudste meisjes.

Er werd grote nadruk gelegd op karaktervorming, met name op de christelijke deugden. Tijdens het verblijf op Ruytershoove sloot dit nog naadloos aan bij de rooms katholieke tijdsgeest. Een oudleerling van dit internaat heeft dit dan ook positief ervaren, niet alleen tijdens de schooltijd, maar ook voor haar latere leven. Negatief aan het systeem was dat je moest oordelen over je medescholieren. Het systeem was duidelijk prestatiegericht. Verkrijgen van strafpunten had gevolgen voor het hele astrum. Een ongewild effect hiervan was een verdeel- en heerspolitiek.

Oudleerling van Ruytershoove Trees van de Pas-de Jong geeft in het jubileumnummer van Kolibri een terugblik: “Buiten schooltijd was ‘Het Systeem’ allesoverheersend. (..) Het was voor die tijd zeker een moderne methode om de bezwaren verbonden aan het internaatsleven gedeeltelijk op te heffen en het beantwoordde zeker aan de behoefte tot ‘moederen’. In de praktijk leidde dit systeem wel eens tot een vorm van maternalisme, waarbij onecht gedrag, het ongenueanceerd beoordelen over elkaar en een fundamentele onvrijheid dreigden te domineren.”³²

In dezelfde Kolibri werd een vraaggesprek met pater Venselaar, destijds rector op Ruytershoove, opgenomen. Hij geeft als doel dat ze de heersende kloostersfeer met strenge reglementen weg wilden hebben en vervangen door een gezinssfeer met eigen verantwoording voor de meisjes. Het slagen schreef hij toe aan het feit dat het nieuw en modern was en de meisjes die na de oorlog hun studie op Ruytershoove kwamen afmaken nogal wat ouder waren dan de huidige eind-examenkandidaten. Door de ontberingen van de oorlog werd nog meer een sfeer van eenheid geschapen, waarbij de groten zorgden voor de kleintjes. Het was echt iets voor meisjes, het benadrukte en cultiveerde het vrouwelijke. Bovendien paste het in de religieuze opvatting van die tijd. De eerste kritiek die op het systeem kwam, was op het uiterlijk vertoon en het enigszins militaristische karakter.³³

---

³¹ privé-archief A.v.Dinter

³² Kolibri, jubileumnummer 1986, 28

³³ Kolibri, jubileumnummer 1986, 24-26

In de jaren vijftig was de situatie op Koningshof zoveel moderner dat de nadruk op karaktervorming en controle hierop wel als hinderlijk en bemoeiziek werd ervaren. De twee ondervraagden over deze tijd herinneren zich over de inhoud en werking van het systeem echter niet meer zoveel. Bij één heeft het een indruk achtergelaten van streng, preuts en ingewikkeld

Op- en neergang van het systeem

Waarom juist voor dit sterrensysteem is gekozen, is niet meer te achterhalen. Pater De Vreese heeft geen correspondentie hierover nagelaten³⁴. De enige zuster van het begin die nog in leven is, herinnert zich hierover niets meer. De ideologie en hiërarchische inrichting in groepen met eigen kleuren vertoont enige verwantschap met de Graalbeweging, een beweging die gericht was op 'zedelijke verheffing' met een actieve rol voor de katholieke jonge vrouw. Deze organisatie is opgericht door pater Jacques van Ginneken (1877-1945), evenals pater De Vreese een Jezuiet.³⁵

In een gesprek in 1999 vertelde zuster Stanisla (vanaf de oprichting aan het internaat verbonden) aan een oudleerling van Ruytershoove dat de directrice en zij destijds blij waren met de invoering van het systeem. Op Ruytershoove waren nog maar erg weinig meisjes, waardoor de gemeidelijke sfeer vroeg om een minder strenge aanpak. Bovendien was er geen permanent toezicht van de elders wonende moeder overste, dus kon er soepel met de regels worden omgegaan. De school was nieuw, de leiding was druk en onervaren. Bovendien moesten zij jong-volwassen meisjes op gaan voeden, terwijl ze zelf begin dertigers waren.

Het was tot dan gebruikelijk dat meisjes op een internaat het strenge regime van de kloosterzusters volgden. Het nabootsen van een gezinssituatie was dan ook een hele modernisering, die als positief werd ervaren. In het begin werd een cygnus zelfs 'ma' genoemd en de jongeren moesten voor hun opstaan in de bus waarmee ze naar school gingen. Bij nieuwe benoemingen van cygni heerste er dan ook grote spanning onder de kinderen van de verschillende astra over de vraag wie hun nieuwe cygnus zou worden. Aftreden ging met een plechtigheid gepaard en een aandenken in de vorm van een boekje of bloemenmandje of iets dergelijks.³⁶ Een leerlinge schreef: "(..) en streng is het op Maria Mediatrix heus niet. Daar willen de zusters de kinderen juist zoveel mogelijk vrijheid geven, maar daar moeten de meisjes natuurlijk geen misbruik van maken."³⁷ Nieuwelingen werden opgevangen door de cygnus en columba van een astrum. Zij kregen les in het systeem en pas als ze na de ontgroening een examen hierover met goed gevolg hadden afgelegd, werden ze plechtig opgenomen in het astrum.

De oud-leerling, die de introductie van het systeem heeft meegemaakt, heeft deze stap niet als vreemd ervaren. De nieuwe indeling werd positief gewaardeerd. Er werd de meisjes veel vertrouwen en verantwoordelijkheid voor elkaar gegeven door het huiselijk systeem. Het enthousiasme voor 'de eer' van deze onderlinge zorg en verantwoordelijkheid werd ten zeerste aangewakkerd door pater Jac. de Vreese s.j.³⁸ Bij bezoeken aan het internaat en via de Wingerd spoorde hij zusters en leerlingen aan om aan zichzelf te werken en het systeem verder te verfijnen. Verschillende toevoegingen zijn dan ook later gedaan, zoals de invoering van de erecode, het kiezen van een patroonheilige en een motto.

De directrice gaf haar mening nadat het systeem een jaar in gebruik was. Ze moest daarbij wel enige schroom overwinnen want liever had ze het uitgesteld tot het "steviger staat en verder is uitgebouwd". Ze zette zich echter over dit bezwaar heen omdat de eerste verjaardag zo enthousiast door de meisjes is gevierd. Ze beschrijft hoe het er na een jaar voor staat: Ochtendgymnastiek en spel onder leiding van de grotere meisjes dragen ertoe bij 'n fris, jeugdig-sportief element

³⁴ navraag bij Kath. Documentatie Centrum en archief Jezuïeten

³⁵ *Erasmusplein, Van Jeugdbeweging voor meisjes tot internationale beweging van vrouwen, 1995, nr.2*

³⁶ *Wingerd*, april 1949

³⁷ *Wingerd*, okt.1947

³⁸ *Erasmusplein*, najaar 1993,5

te scheppen. In de Senaat worden wekelijks de belangen van het systeem behartigd door te spreken over de geest in de groep en de verschillende astra afzonderlijk. Er worden initiatieven genomen voor vele acties. In het afgelopen jaar waren dat o.a. een bonte avond, feesten van de rector, de eerwaarde moeder en de directrice, het bevrijdingsfeest, de sportdag en de ontgroening. Verder een actie voor de Wingerd en voor de sociale clubs, te weten de Missieclub, de BSW (Bond van Sociale Werksters), de kerstpakkettenactie en de viering van de kerkelijke feesten Pasen, Pinksteren, feest van het H.Hart, Kerstmis en de Mariadagen.

Al het nieuwe nam de eerste tijd de leiding en de kinderen zozeer in beslag, dat het uiterlijk te zeer op de voorgrond trad. Het gemis aan diepte deed zich echter weldra voelen. Wilden wij met het systeem ons doel bereiken, dan moest het de meisjes brengen tot een meer bewust werken aan eigen karaktervorming. De Ere-code, die pater De Vreese tijdens de retraite introduceerde, voorzag hierin. Tot slot roept zij de vierdeklassers op allen hun beste beentje voor te zetten, zodat ze hun de keuze om de zes openvallende plaatsen voor cygni, ondanks de zwaarte van de taak, moeilijk maakt. "Door aan haar eigen karakter te werken moet zij een voorbeeld zijn voor haar astrum, zij moet het een persoonlijk cachet weten te geven en alles doen om een huiselijke sfeer en gezelligheid te scheppen. Wij moeten een stuk verantwoordelijkheid op jullie overdragen, dat is geen kleinigheid!"³⁹ Zij vindt dat het vanaf de invoering van de erecode gemakkelijker ging. Aan de erecode heeft ieder astrum en elke leerling afzonderlijk een houvast in het streven uit te groeien tot een katholiek, beschaafd en ontwikkeld meisje. De saamhorigheid groeit, mede door uiterlijkheden als eigen groet, eigen leuze en baret. De astra zijn afzonderlijk aan hun eigen karakteristiek aan het werken. Zij dankt degenen die meebouwden aan het systeem en de eerste phoenices. "Na een jaar zijn we er nog niet. Veel moet anders worden, nog meer kan beter. Doch we hebben gewonnen aan familiesfeer, spontaniteit, durf, verantwoordelijkheidsbesef. We werken door ondanks teleurstellingen en mislukkingen,"(..) gedachtig de enigszins heidense leuze Per aspera ad astra."⁴⁰

Na ruim een jaar leggen de zusters pater De Vreese de vraag voor of zij bij het systeem niet te veel op de achtergrond komen. Schriftelijk antwoordt hij dat dat in zekere zin goed is, want de kinderen moeten leren het alleen te kunnen. In een later bezoek komt hij hierop nog terug en van dit bezoek werd een notitie gemaakt: "*Dit is een belangrijk punt. Zoals men de meisjes vroeger onder zich hield, was men niet de dienende persoon, door Christus bedoeld, maar de heersende. Ze moesten ons steeds naar de ogen zien. Wij moeten niet louter de baas, de surveillant zijn. Nu lopen ze over je heen, ze hebben je niet meer nodig. Het is niet zo prettig, maar we moeten mensen zijn, die zich totaal weten uit te schakelen en zich inschakelen als ze nodig zijn. Hierdoor krijgt men deugd, wordt men heilig. Ook als men helemaal wordt uitgeschakeld, dit rustig en tactvol verdragen. Voor de ouders is dit al zo'n toer en zouden wij dat offer niet brengen. Als iedereen dat offer edelmoedig brengt, komen de kinderen terug en dit contact is veel vruchtbaarder. De opvoeder moet in de opvoeding los staan van de opvoeding. Om dit aan te tonen ging Christus, toen Hij twaalf jaar oud was, Zijn eigen weg.*

Een geamineerde (geanimeerde? Hv.d.B) adviseuse zijn:

Eerst retireren, veel belangstelling tonen, dan komen ze vragen. Een bescheiden rol spelen. Ze dient, als ze gevraagd wordt. Vroeger kwamen de meisjes gedwongen, als we zo doen komen ze vertrouwelijk.

Losstaan van de kinderen, als we hen leiden. We mogen de kinderen niet onzelfstandig maken. Wij hebben in dit opzicht een grote verantwoordelijkheid!.(...)." ⁴¹

---

³⁹ Wingerd, febr.1948

⁴⁰ Wingerd, mei 1948

⁴¹ Stencil d.d. okt. 1948, archief zusters, inv.nr.7.118

Hoe de ouders tegen het systeem aankeken, kan worden afgeleid uit de verslagen over de ouderdag, die een van hen jaarlijkse in de Wingerd schreef. Een vader vond: “Het was een militair aspect, die saluerende en inspecterende leidsters langs de rijen te zien gaan; de vaandels wapperden - er ontbrak alleen een mars aan om de soldateske sfeer te vervolmaken. Plechtig werden vanen overgedragen en vonden overdrachten plaats.”⁴² Een andere vader hield van de inspectie een vaag begrip over van veel latijnse namen, die hij thuis wel vaak gehoord had maar waarvan hij de betekenis nooit helemaal had kunnen begrijpen.⁴³ De moeders keken met heel andere ogen: “Bij de inspectie konden we getuige zijn van een uiting van een bijzondere methode van opvoeden. Met grote ernst werden de verschillende functies overgedragen, en het geheel maakte een diepe indruk door de grote mate van zelfbeheersing, die de meisjes aan de dag legden. Wij hebben iets leren begrijpen van de grote waarde van het systeem”⁴⁴ en “Opnieuw werden we ingewijd in ‘het systeem’ van de school, wat toch voor de meisjes een uitstekende instelling blijkt te zijn.”⁴⁵

De berichten uit Ruytershoove over het systeem zijn veelvuldig, enthousiast en vol lof. De schoolleiding zegt de voordelen van de speciale vorm van samenwerking te ondervinden. En volgens de directrice zijn de kinderen steeds meer aan het systeem gehecht geraakt. Dit blijkt uit het sterke astrumverband, vooral bij ziekte of straf voor een lid. Aan de logboeken wordt met veel toewijding gewerkt. De onderlinge eenheid heeft er veel toe bijgedragen de huiselijkheid en de gezelligheid te vergroten.⁴⁶

Maar er beginnen zich ook moeilijkheden te manifesteren. Was in het begin een feestje ter gelegenheid van een negentiende of twintigste verjaardag in de vijfde klas heel gewoon⁴⁷, de leeftijd van de oudere meisjes nam af en daardoor ook het verschil met de jongeren. Hierdoor verminderte het overwicht, hetgeen beperkingen oplegde ten aanzien van de zelfstandigheid en het kunnen dragen van verantwoordelijkheid. Ook liep het aantal leerlingen in de hogere klassen terug, waardoor er een tekort kwam aan leidsters. In 1952 moest het aantal phoenices teruggebracht worden tot twee en de astra Leo en Pegasus werden samengevoegd wegens gebrek aan cygni. Na de grote vakantie moest nog verder teruggesnoeid worden: Pegasus werd tijdelijk opgeheven, de astra telden nu zeven of acht leden.⁴⁸ Omdat het aantal leden van de Lyra in 1953 betrekkelijk klein was, werd alleen een wega gekozen.

In 1953 verhuizen school en internaat naar Veldhoven. De overgang van een klein intiem kasteeltje (“Ruytershoove was niet alleen onze school, maar als ’t ware ons ‘tweede thuis’⁴⁹) naar het enorme nieuwbouwcomplex Koningshof was groot. In welke stappen de afbraak van het systeem heeft plaatsgevonden en wat de motieven waren, was niet in beeld te krijgen. Het logboek, dat bijgehouden moest worden en hierover uitsluitsel zou kunnen geven, is niet meer in de archieven van school of de zusters. De twee internen die alleen op Koningshof gezeten hebben, die ik heb kunnen traceren, herinneren zich ook niets hierover. Wel weet de toenmalige leraar Nederlands zich te herinneren dat, toen hij in september 1958 nieuw op school kwam, het systeem op zijn laatste benen liep.⁵⁰ De begrippen lyra, wega, adwega en academie zijn niet meeverhuisd naar Koningshof. Ook het spel werd daar niet meer gespeeld.

---

⁴² *Wingerd* juli 1949

⁴³ *Wingerd*, juli 1951

⁴⁴ *Wingerd*, okt. 1950

⁴⁵ *Wingerd*, juli 1952

⁴⁶ *Wingerd*, okt. 1952

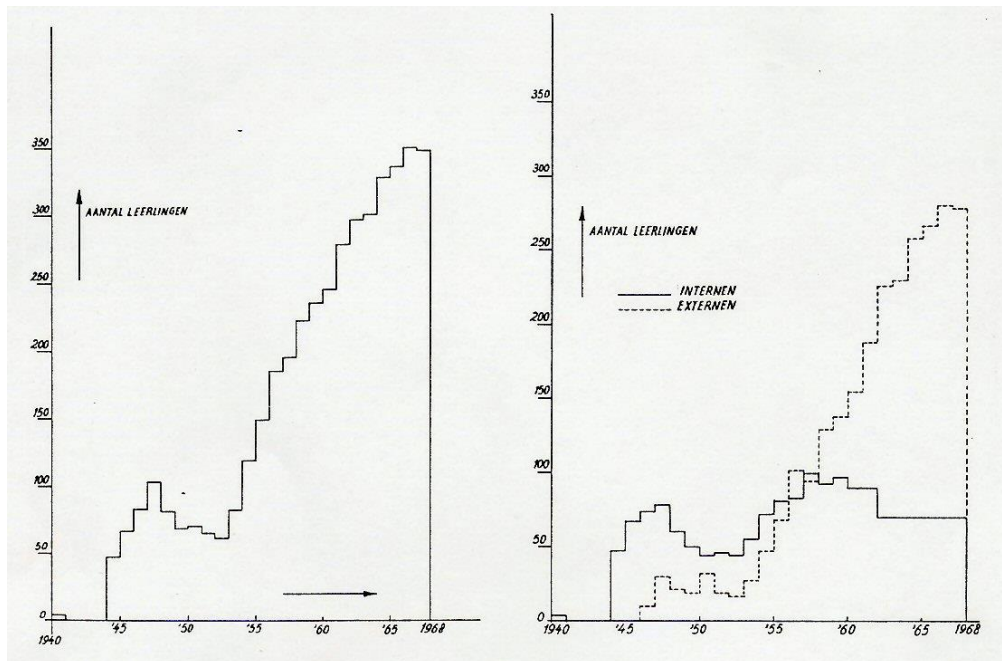
⁴⁷ door de oorlog hadden velen vertraging in het onderwijs opgelopen

⁴⁸ *Wingerd*, maart 1953

⁴⁹ *Wingerd*, juli 1953

⁵⁰ telefoongesprek april 2007

Omdat de school nu ook openstond voor externe leerlingen werd de scheidingslijn tussen internaat en school groter. Door de schaalvergroting moesten de regels strakker worden. Een en ander had als consequentie, dat het systeem werd teruggedrongen tot het domein van het internaat. De externen (getalsmatig namen zij snel de overhand) begrepen weinig van het systeem.

Uit: *Kolibri, jubileumuitgave 1968, 32*

Het probleem van het teruglopend aantal ouderejaars, dat zich op Ruytershoove al gemanifesteerde, werd groter. Veel meisjes verlieten na de derde klas de mms, omdat deze opleiding gelijk stond aan de mulo. In 1957 bestond de derde klas uit circa 22 leerlingen, van wie maar vijf internen overbleven om in 1959 eindexamen te doen. De gemiddelde leeftijd was 17 jaar. De bakvisseren van de jaren zestig maakten kennis met secularisatie, individualisering en vernieuwingen op vele terreinen. Ze zongen liever ‘Rock around the clock’ dan het ‘Sterrenlied’. De wereld was voor hen opengestaan. Ze hadden andere dingen aan het hoofd dan karaktervorming ten dienste van een toekomst als goede, katholieke huisvrouw.

Ook het logo van de school werd gemoderniseerd.⁵¹

⁵¹ De datum heb ik niet kunnen achterhalen. In de *Kolibri* van september 1967 werd voor de nieuwelingen de symboliek uitgelegd

De M's van Maria Mediatrix werden vervangen door drie ontkiemende zaden, die op goede bodem (de school) opgroeien tot slanke, bloeiende stekken: de opgroeiende jeugd moet op school tot bloei komen. De school moet een akker zijn, waar de groeiende zaden het best tot ontkieming en tot bloei komen en waar de minder goede en slechte zaden (zoals de rechter op het embleem) tijdig afsterven.

Astra servitutis was inmiddels vervangen door PP (= prullenprikken als straf), de senaat door een leerlingenbestuur.

In het jubileumnummer van Kolibri ter gelegenheid van de vijftiengste verjaardag van de school staat dat het maar goed is dat het systeem zes jaar geleden is afgeschaft.

Dat zou dan 1962 zijn geweest. In 1972 werd het internaat opgeheven.

Samenvatting

Op het intieme en kleinschalige Ruytershoove probeerden zusters en meisjes samen met naorlogs elan de toekomst op het internaat nieuwe vorm te geven door de invoering van een modern opvoedingssysteem, dat bestond uit het nabootsen van een gezinssituatie. De problemen waren klein in het licht van de achterliggende oorlog, maar deden die zich toch voor, dan werden ze in gezamenlijk gebed naar God gestuurd voor een oplossing. Dat bleek te werken als een verzachtende zalf.

Op het grootschalige Koningshof vond een scheiding van de geesten plaats. Voor de zusters stond de communicatie met de hemel nog open, voor veel meisjes raakte dit spoor verroest. De overweldigende golf van maatschappelijke veranderingen in de jaren vijftig en zestig spoelde als een koude douche het laatste restje zalf weg. In deze situatie vielen in 'de buitenwereld' nogal wat gezinnen uit elkaar.

Ruim tien jaar na de enthousiaste introductie van 'het systeem' werd het al niet langer meer als zinvol ervaren, zich op een eenzijdige carrière als katholieke echtgenote en moeder voor te bereiden op een kostschool.

Geraadpleegde archieven:

Archief van de zusters van het H.Hart, Rosmalen
Archief van de paters Jezuïten, Berchmanianum, Nijmegen
Archief van de school, thans het Sondervick College, Veldhoven

Geraadpleegde literatuur:

Anton van Duinkerkencollege 1943 / 1993, Veldhoven

Eijden-Andriessen, Cecile van, 'Wij fiere, vrije, roomsche meisjes'. Gehoorzaamheid en eigenzinnigheid hand in hand. De geschiedenis van het Sint Theresia Lyceum voor meisjes te Tilburg van 1926 tot 1968', in: *Noordbrabants Historisch jaarboek 22-23 (2005-2006)*, ('s-Hertogenbosch) 204-234

Heijden-Rogier, Nel van der, *Regina Coeli. Klooster en meisjespensionaat in Vught 1903-1971* (Nijmegen 2002)

Hilhorst, Marieke, *Bij de zusters op kostschool. Geschiedenis van het dagelijks leven van meisjes op rooms-katholieke pensionaten in Nederland en Vlaanderen* (Utrecht 1989).

Hilhorst, Marieke, 'Van Jonge juffrouwen en kwekelingen. Katholieke meisjeskostscholen in de eerste helft van de twintigste eeuw' in Maria Grever en Annemiek van der Veen (red.) . *Bij ons moeder en ons Jet. Brabantse vrouwen in de 19de en 20ste eeuw* (Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening - Walburg Pers 1989) 100-122.

Plas, Michel van der, Jos Perry, Wies van Leeuwen, Marcel van der Heijden, José Eijt en Wim Kok, *Kostschool...een les voor het leven?* ('s-Hertogenbosch 1991)

Tijdschriften:

Erasmusplein, *Het Anton van Duinkerkencollege te Veldhoven*, nr. 4, najaar 1993
Kolibri
Wingerd

Ongepubliceerde bronnen:

Brief van ex-wega en -adwega 1949, Boxtel 22.2.1951, privé-archief Anneke van Dinter
Brief van phoenixes dd.14.10.1955, archief Zusters inv. Nr. 7.11851
Handgeschreven geschiedenis van de mms door zr. Marie-Elise, kopie van Jan v.d.Bosch
Stencil 'Lyra', privé-archief Anneke van Dinter

Vraaggesprekken met:

Anneke (Heimeriks-) van Dinter, van Pasen 1946 tot juli 1951 op Ruytershoove.
Cily (Finnimore-)Jacobs, van 1954 tot 1959 op Koningshof.
Will (Vos-)van Beurden, van 1956 tot 1959 op Koningshof.